

Østjyske kornsorter

af Anders Borgen

Der er en stigende interesse for lokalt producerede fødevarer og for fødevarer, som har historisk eller anden konkret relation til det område, de er produceret i. I forbindelse med projektet Spisekammer Østjylland ønsker Dansk Landbrugsmuseum at rådgive østjyske fødevarerivirksomheder om de østjyske fødevarers historie, og herunder hvilke kornsorter, der har oprindelse i, eller på anden måde har haft dyrkningsmæssig betydning i Østjylland. Denne rapport vil forsøge at give en introduktion til emnet. På hjemmesiden www.kulturplanter.dk kan man finde links til yderligere informationer om de enkelte sorter. Endvidere er der indskannet tekster af en del af den litteratur, som ligger til grund for denne rapport.

Indholdsfortegnelse

Kornsorter og lokal tilknytning.....	2
Vinterhvede.....	2
Vårhvede.....	3
Dværghvede.....	3
Buttet hvede, Turgidum eller Engelsk Hvedesort.....	4
Spelt.....	4
Énkorn og emmer.....	4
Havre.....	4
Vinterhavre.....	5
Nøgen havre.....	5
Byg.....	5
Nøgenbyg.....	6
Vinterbyg.....	6
Vinterrug.....	7
Midsommer-rug.....	7
Vårrug.....	8
Hirse.....	8
Anskaffelse af såsæd.....	8

Kornsorter og lokal tilknytning

Korn blev tidligere dyrket ved, at landmænd tog såsæd af deres kornproduktion, eller byttede eller handlede sig til såsæd lokalt. Derfor var der lokale og regionale forskelle mellem kornet, og jo længere man går tilbage i tiden, jo større har de geografiske forskelle nok været. Dette korn kaldes landsorter i modsætning til forædlede sorter. Det karakteristiske ved forædlede sorter er, at der er udvalgt i planterne for udvikle en sort med en høj grad af ensartethed. I moderne sorter i en grad, at alle planter i marken er genetisk identiske. Hvede, byg og havre er selvbestøvende, og i princippet vil de ikke forandre sig ved gentagen dyrkning. Imidlertid vil der i naturen altid forekomme mutationer, krydsninger og andre ændringer i de arvelige egenskaber, som gør, at der med tiden vil opstå ændringer. Selv en forædlet ensartet sort af selvbestøvende arter vil derfor med tiden udvikle sig til en landsort, hvis den i tilstrækkeligt mange årtier bliver dyrket uden at fjerne afvigende typer.

I genbankerne kan man finde landsorter, men i praksis er landsorterne i genbankerne ofte meget ensartede, da de enten i forbindelse med indsamlingen eller senere er blevet udsat for selektion, som har fjernet større eller mindre dele af diversiteten. Ofte dækker betegnelsen landsorter således over en mere eller mindre snæver selektion af planter fra den pågældende landsort.

Efter at landsorterne blev afløst af forædlede sorter, kan kornsorter i Danmark ikke længere relateres til en bestemt region. Pajbjergfonden har som den eneste Østjyske planteforædlingstation siden starten af 1900-tallet ligget i Dyngby nær Hov ved Odder. Fra 1947 har også Sejet planteforædling ligget nær Horsens, men ud over, at deres planteforædling er foregået i Østjylland, kan relationen ikke siges at være specielt rettet mod Østjylland, idet sorter herfra har været anvendt i hele landet, ligesom sorter fra Tystofte, Abed, Trifolium og andre har været anvendt i Østjylland.

Vinterhvede

Tilbage i starten af 1800-tallet omtales de danske landsorter som den gule hvede, der blev dyrket i Østdanmark og om den brune hvede, der blev dyrket i Vestdanmark. Hvede har dog været en afgrøde, der kun blev dyrket i begrænset omfang, især i Jylland. Den danske hvededyrkning var koncentreret på især på Lolland, Falster og Møn. Hvede er en næringskrævende afgrøde, og før indførelsen af kløver, mergling og forbedret gødningshåndtering har almindelige bønder prioriteret dyrkning af mere nøjsomme afgrøder. I 1876'erne udgjorde hvededyrkingen i Danmark således kun 3,6% af landbrugsarealet.

Der har i Østjylland utvivlsomt været dyrket både gul og brun hvede. Østjylland har geografisk nærhed med de mere næringsfattige jorde i Vest- og Nordjylland, og på sandjorde i Østjylland har den brune hvede måske haft fordele, mens den Gule Hvede nok har været den mest udbredte. Gul Hvede er det, man i dag med inspiration fra engelsk vil kalde hvid hvede, mens den brune hvede har mørkere kerner og kaldes rød hvede.

Der findes i dag kun en enkelt hvedesort, som med sandsynlighed kan betegnes som en oprindelig gul dansk hvede. Det er sorten Lading Skæghvede. Oprindelsen er ukendt, men navnet sandsynliggør, at det er en landsort, som kommer fra landsbyen Lading mellem Århus og Viborg.

Af hvedesorter med mørkere kerner findes der i den russiske genbank to sorter, som er indsamlet i Danmark i starten af 1900-tallet. Det er usikkert, hvor disse sorter [20343](#) og [20354](#) er indsamlet, men det er sandsynligt, at Vavilov-Instituttet i Sct. Petersborg har oplysninger om det. NordGen har gennemført et repatrieringsprojekt, hvor sorterne og oplysninger om dem er kommet til NordGen, og vil blive tilgængelige.

Der findes to sorter i NordGen, hvis oprindelse er ukendt, men som kan være gamle dansk landsorter. Disse er Skæghvede, Hvid Glatavnet (NGB9001), Øst (NGB4786). De kan ikke med sikkerhed relateres til Østjylland, men det kan heller ikke udelukkes.

I løbet af 1800-tallet blev de danske landsorter afløst af importerede hvedesorter fra især England og Tyskland. En udbredt sort i midten af 1800tallet var Kolbehveden. Omkring år 1900 begyndte man i Danmark at forædle nye hvedesorter ved krydsning mellem sorter eller ved udvælgelse af afvigende planter i udvalgte sorter. Næsten al dansk planteforædling bygger på de importerede sorter, især den skotske sort Squarehead. Den eneste undtagelse er sorten Als, som er udvalgt fra en landsort fra Als. Sorten Als blev den mest dyrkede hvedesort i Danmark i tiden op til 2. verdenskrig.

Vårhvede

Vårhvede har kun været dyrket i meget begrænset omfang i Danmark og i Østjylland. Der findes ingen gamle sorter, som med sikkerhed kan relateres til Danmark.

Det er på denne baggrund pudsigt, at når man snakker om gamle kornsorter, så vil de fleste sikkert tænke på vårhveden Ølandshvede og måske også Dalana hvede, som er to af de mest udbredte gamle kornsorter, som dyrkes og kan købes i Danmark. Dette skyldes, at Hans Larsson fra Sveriges Lantbruksuniversitet har været en af pionerene i Skandinavien i arbejdet med de gamle kornsorter. Han har taget gamle især svenske sorter ud af genbanken og selekteret i materialet og fundet frem til nogle linier, som han synes var gode. Det danske arbejde med de gamle sorter, som startede for små ti år siden, er startet med at arbejde med Hans Larssons selektioner sideløbende med, at der også er taget danske sorter ud. Da vårhvede generelt giver den bedste bagekvalitet, er det de svenske vårhvedesorter, der har fået en største udbredelse, selvom vårhvede altså genetisk og kulturhistorisk ikke kan siges at bygge på nogen dansk tradition.

Der er en enkelt sort af vårhvede i genbanken, hvor der står, at den kommer fra Danmark, og det er sorten Østby. Imidlertid dækker den danske reference over, at den kommer fra den danske Landbohøjskoles genbank, men ikke nødvendigvis, at sorten har været dyrket i Danmark. Der er to landsbyer i Danmark, der hedder Østby, og hvoraf den ene ligger på Djursland, men sandsynligvis refererer navnet efter min overbevisning til den norske by Østby, idet der i findes oplysninger om en norsk landsort ved navn Østby, men der er ingen litteratur-referencer, der nævner en dansk sort ved det navn.

Dværghvede

Dværghvede (*Triticum compactum*) var den første hvedeart i Danmark med nøgne kerner. Arten minder om almindelig hvede, men har et kort kompakt aks, og små kerner. Vor tids dværghvede har en dårligere bagekvalitet end almindelig hvede, men om det også har været tilfældet i oldtidens sorter vides ikke.

Dværghveden har på et tidspunkt krydset sig med emmer, og dette gav sandsynligvis ophav til den europæiske spelt. I hvert fald kan man finde genetiske spor af emmer og dværghvede i spelt, som ikke findes i moderne sorter af almindelig hvede. Imidlertid har både almindelig hvede, dværghvede og spelt samme kromosomtallet, og de kan og har gennem tiden krydset sig med hinanden, så det kan være vanskeligt helt at adskille arterne og spore deres oprindelse.

Der findes dværghvede af både vår og vinterform i NordGen, men ingen af dem har en dokumenteret oprindelse i Østjylland eller Danmark.

Buttet hvede, Turgidum eller Engelsk Hvedesort

Den almindelige hvede har 32 kromosomer, mens de mere primitive former som durum og emmer kun har 28. Den endnu mere primitive énkorn har kun 14 kromosomer. Der er altså tale om helt helt adskilte arter. Også inden for grupper med samme kromosomtallet taler man om adskilte arter, selvom de principielt godt kan krydse med hinanden. Det skyldes, at de har forskellige egenskaber, og at man ud fra deres genetiske egenskaber kan se, at de har forskelligt genetisk ophav.

Den mindre kendte hvedeart *Triticum turgidum* har ligesom durum og emmer 32 kromosomer. Den dyrkes kun sjældent i dag, men i 1800-tallet var det en udbredt kornart i Danmark, og også tidligere har hvede i Danmark sandsynligvis været mere eller mindre en blanding mellem almindelig brødhvede og turgidum. Undersøgelser af korn fra meget gamle engelske stråtag tyder i hvert fald på, at dette var tilfældet i England. Her er teorien, at *Turgidum* blev bragt til England af Normannerne, som i vikingetiden havde taget det med fra Middelhavsregionen, og det sandsynliggør, at noget tilsvarende har været tilfældet i Danmark. Der findes således former af turgidum, som er tilpasset nordeuropæisk klima, i modsætning til durum-hveden, som er bedre tilpasset længere syd på.

I 1800-tallet dyrkedes en del såkaldt Manchester Hvede og Riwett-hvede, og der er sandsynligvis tale om turgidum hvede.

Der dyrkes mig bekendt ikke turgidum hvede i Danmark i dag, men NordGen har flere accessions af turgidum af ukendt herkomst.

Spelt

Spelt blev dyrket i Danmark i oldtiden, men der er ikke noget der tyder på, at spelt har været dyrket udbredt i Danmark i nyere tid. Det er derfor lidt overraskende, at der i den russiske genbank Vavilov ligger en accession af spelt, som er indsamlet i Danmark i 1928. Vavilov-Instituttet har oplysninger om detaljerne vedrørende indsamlingsdata, og har givet sorten nummeret K23291.

Énkorn og emmer

Énkorn og emmer var sammen med nøgenbyg de første afgrøder, der blev dyrket i Danmark, da agerbruget kom hertil. Både énkorn og emmer har fastsiddende avner, og da dværghveden kom til Danmark i bronzealderen, forsvandt disse afgrøder stille og roligt ud af mark og køkken i Danmark. Enkelte steder på Gotland, Øland og visse andre steder i Skandinavien er der fundet énkorn og emmer som en del af landsorter og også sydligere i Europa er der bevaret sorter af énkorn og emmer, som kan bruges til at genoptage dyrkningen af disse oprindelige kornarter.

Havre

Havre fandtes tidligere i tre-fire former. Den grå havre blev dyrket på sandjordene, især i Vest- og Nordjylland og Nordsjælland, mens den gule og hvide havre blev dyrket på de almindelige gode landbrugsjorde især i Østjylland og på Øerne. Gul og hvid havre er stort set det samme, og forskellen kan kun ses i ultraviolet lys. Den sorte havre havde et stivere strå, og blev derfor dyrket på næringsrige lavbundslande og i marsklandet i Sønderjylland. Allerede tidligt i 1800-tallet har man været bevist om disse forskelle i havretypernes egnethed til forskellige jordtyper, og sorthavre er således blevet dyrket på lavbundslande og grå havre på sandjorde i Østjylland såvel som i andre regioner. Den gule og hvide havre har dog været den dominerende havretype i Østjylland og i resten af Østdanmark.

Den oprindelige gule og hvide havre blev i 1800-tallet i stigende grad rendyrket på udvalgte gårde, og leveret som såsæd til landbruget. De mest kendte gårde var Førsløvgård og Thurebygård på Sjælland, og Hessel og Katholm ved Grenå. Sidstnævnte gik under navnet Grenå-havre, som kan siges at være en underkategori under betegnelsen Dansk Havre. Der findes ikke længere kornprøver af Grenå-havre, men der findes prøver af typen Dansk Havre i NordGen.

Senere dansk havreforædling bygger i vid udstrækning på Dansk Havre, og havresorterne fra dansk planteforædling langt op i 1900-tallet kan siges at være efterkommere af de oprindelige danske landsorter af havre. Der er dog ingen havresorter, der specifikt kan relateres til Østjylland. Dog findes der i NordGen to havresorter fra henholdsvis Bur og Støvning med lokal oprindelse tæt på Østjylland.

Vinterhavre

Der er ikke tradition for at dyrke vinterhavre i Danmark, hvilket bl.a. skyldes, at de sorter af vinterhavre, som har været afprøvet, har dårlig overvintringsevne i vort klima. I NordGen findes tre gamle vinterhavre-sorter, Grey winter, Sort vinterhavre og hvid vinterhavre, men oprindelsen er uvist. Disse sorter har en bedre vinterfasthed end de moderne sorter, men kernerne er mindre og udbyttet muligvis også lavere.

I England dyrkes en del vinterhavre, og der findes også nøgen vinterhavre. Jeg har selv en population af vinterhavre med høj genetisk diversitet, og den har de sidste år overvintret udmærket, inkl. 2012-13 som var en ret hård vinter. Med tiden kan dette således blive en ”moderne landsort”.

Nøgen havre

Havrekernerne har fastsiddende avner, som må fjernes før de kan bruges til havregryn, mel eller anden menneskeføde. Havre blev primært brugt til hestefoder, hvor avnerne ikke er nogen ulempe. Der findes imidlertid havretyper, hvor avnen falder af under tærskningen. For ikke industriel forarbejdning af havre kan sådan nøgenhavre være interessant.

Den oprindelige nøgne havre (*Avena nuda*) er en helt anden primitiv art, med små kerne og lavt udbytte. Det blev forsøgt i forskellige forsøg, men har aldrig vundet udbredelse i dansk landbrug. Senere er der udviklet nøgne typer ud fra almindelig havre. Denne type har mere realistiske udbytter, og kunne være interessant for små lokale fødevareproducenter i Østjylland.

Hvede med nøgne kerne har været dyrket i omkring 6000 år. Sammenlignet med dette er nøgenhavre i modsætning til hvede en forholdsvis ny afgrøde, og nøgenhavre er fortsat ikke helt tilpasset et liv uden de beskyttende avner. Kerner er forholdsvis lange og tynde, og beskadiges let under tærskningen, som kan resultere i spireskader.

På ældre sorter af nøgenhavre er kernerne behårede, og det kan give en lidt bitter smag og en ubehagelig fornemmelse i munden. Der findes nu moderne ubehårede sorter, bl.a. den Kanadiske sort Gehl.

Nøgenhavre kan altså ikke siges at være en gammel kornafgrøde med særlig tilknytning til Østjylland, man kunne alligevel godt være en interessant afgrøde for fremtidens lokale fødevareproducenter.

Byg

Byg kan inddeles i to typer, den 2-raddede og den 6-raddede byg. De gamle 6-raddede bygtyper

havde kortere væksttid end de 2-raddede og blev derfor brugt til sen såning, hvor den 2-raddede ikke kunne nå at modne. Der er ikke noget, der tyder på, at byggen har været geografisk opdelt i landet. Til gengæld er der flere indsamlinger af kornsorter, hvis navne peger på en geografisk oprindelse i Østjylland.

Navnet Søballe Byg (NGB8906) kan referere til landsbyen Søballe mellem Skanderborg og Hammel.

Lynderupgård (NGB9529) og Støvring (NGB4641) refererer muligvis til oprindelse i Himmerland, mens sorten Varde (NGB8861) peger sydpå. Sorterne Stensgård (NGB9469 og NGB13415) og Nordgården 115 (NGB9621) kan komme mange steder fra, da mange danske gårde har disse navne.

I 1800tallet blev de danske landsorter gradvist skiftet ud med importerede sorter fra England og Tyskland. Først Chevallier og senere Prentice fik meget stor udbredelse, men også sorter som Goldthorpe blev dyrket på grund af sine store kerner og Flynderbyg (=Imperial) blev dyrket på grund af sit for datiden stive strå.

Som en af de første begyndte redaktør Erhard Frederiksen allerede i slutningen af 1800tallet at forædle især 6rd byg, og i mange år var hans byg den mest dyrkede byg af denne type. Senere kom Karls-bygget og Abed Juli-byg til. Efterhånden som mekaniseringen og selvejet gjorde det muligt at færdiggøre såningen tidligere, og malterierne foretrak den 2raddede bygtype, så forsvandt de 6raddede bygtyper fra dansk landbrug.

Danmark har meget stolte traditioner for bygforædling, og Nordeuropæisk bygforædling bygger i vid udstrækning på danske sorter fra starten af 1900-tallet, især to søstersorter Maja og Kenia fra Abed på Lolland begge fra 1927. Imidlertid er disse forædlet ud fra sorterne Binder, som oprindeligt kommer fra Böhmen/Tjekkiet og fra sorten Guld, som oprindeligt kommer fra Gotland. Kun i mindre grad er de oprindelige danske landsorter anvendt i forædlingen af moderne sorter.

De bygsorter, der har været dyrket i Østjylland, har således op gennem 1900-tallet været de samme, som har været dyrket andre steder i Danmark.

Nøgenbyg

Nøgenbyg var en af de mest dyrkede afgrøder i de ældste agerbrugskulturer i Danmark, og har sandsynligvis primært været anvendt til grød og brød. I løbet af bronzealderen blev den afløst af dækket (avnklædt) byg, og anvendelsen er samtidig skiftet til øl. I de sidste 2000 år har byg i Danmark primært været dækket byg til malt og foder, og der er mig bekendt ikke bevaret nøgenbyg fra Danmark. Derimod har nøgenbyg været ret udbredt i Tibet og Himalaya og også visse steder i Skandinavien er der bevaret lokal dyrkning af nøgenbyg, hvorfra der nu kan hentes korn til genoptagelse af dyrkningen.

Nøgenbyg og dækket byg minder meget om hinanden i indholdsstoffer, så forskellen er især at avnen falder af nøgenbyggen under tærskningen. Nøgenbyg byder derfor på en mulighed for at arbejde med et fuldkorn af byg, hvilket kan være relevant både ved anvendelse af hele kerner og mel.

Vinterbyg

Byg blev tidligere stort set kun dyrket som vårbyg. Meldug har altid været en meget alvorlig plantesygdom i byg, og meldug fra vinterbyggen kan smitte vårbyggen. Frem til omkring 1970 var vinterbyg derfor forbudt i Danmark, men dyrkningen blev tilladt, da man i stigende grad begyndte at bekæmpe meldug med pesticider. Senere er pesticiderne blevet suppleret med resistensgener.

Der er kun ganske få gamle vinterbygsorter fra Danmark, bl.a. Lyngby A og Lyngby B. Også nøgenbyg dyrkes primært som vårbyg, men der findes nøgen vinterbyg af udenlandsk oprindelse.

Vinterrug

Rug er i modsætning til de andre kornarter fremmedbestøvende. Det betyder, at rugmarker, der dyrkes i nærheden af hinanden, vil krydse med hinanden. Det betyder også, at de enkelte planter i en rugmark er forskellige fra hinanden, og vil konkurrere med hinanden. Derfor vil rug ændre sig fra år til år og fra sted til sted for hvert år den dyrkes. I modsætningen til byg, havre og hvede, hvor en gammel sort kan dyrkes gentagne gange, og stadig nogenlunde beholde sine oprindelige egenskaber, så er en rugsort langt mere dynamisk. Rug vil forandre sig, og kan kun bevares tilsyneladende uforandret ved systematisk at udvælge planter, der ligner og har de egenskaber, som man ønsker at bevare. Permanent forædling er således en nødvendighed for at bevare rugen. Der har betydning for forståelsen af, hvad der menes med en gammel rugsort. Der har også betydning for den praktiske håndtering af gamle rugsorter, hvis man ønsker at genopdyrke en gammel rugsort.

Med fortidens såsædssystem, der byggede på landsorter, som blev vedligehold på gårdene, ville det ikke være muligt at have både vårbyg og vinterrug, da de ville krydse med hinanden, og dermed ødelægge hinandens egenskaber. I starten af 1800-tallet dyrkedes der derfor kun to typer af rug i Danmark, den brune rug og den danske rug. Begge er vinterrug. Vårbyg har kun været dyrket i begrænset omfang og længere tilbage i historien.

Den Brune Rug blev også kaldet hederug eller småkernet rug, og den dyrkedes på de magre jorde især i Vest- og Nordjylland. Den havde en høj klidandel og var meget nøjsom.

Den Danske Rug blev dyrket på de bedre jorde, men blev i løbet af 1800-tallet afløst af eller opblandet med Provsti-rugen, som kom fra Holsten. Samtidig blev der indført sorter fra især Tyskland med stærkere strå, bl.a. Bestehorn og Schlanstedt og fra Frankrig kom Campine-rug. I starten af 1900-tallet kom Petkus fra Polen og Brattingborg-rug fra Samsø, og disse to sorter blev totalt dominerende i starten af århundredet. Petkus-rug dyrkedes i hele Nordeuropa og en søgen efter en oprindelig dansk rugsort kan med rette koncentrere sig om Brattingborg-rugen. Der er usikkerhed om den har sine genetiske rødder i den oprindelige brune hederug, eller om den er udviklet af fransk rug fra Bretagne. Den blev udviklet på Brattingborg på Samsø ud fra rug fra Viborg, men det er usikkert, om rugen ved Viborg er oprindelig lokal hederug, eller om det var rug, som fra Bretagne blev indført til Viborgegnet. Sorten blev også kaldt Bretagne-rug, men der kan være tale om det, man på nudansk ville kalde et markedsføringstrick. Dyrkningsegenskaberne med forholdsvis små mørke kerner, og en sort der klarer sig godt på de magreste danske jorde tyder på, at det helt eller i hvert fald delvist er oprindelig hederug, der er det oprindelige ophav. Den oprindelige Brattingborg-rug findes sandsynligvis ikke længere i nogen samling, men en sort ved navn Borris Perlerug blev senere udviklet ud fra Brattingborg-rugen, og skulle være særlig egnet til magre jorde. Borris Perlerug må således betegnes som et godt bud på en arvtager efter de oprindelige danske rugsorter. Denne sort findes i NordGen.

En anden sort som påkalder sig interesse i søgningen efter oprindelig jysk rug er Tjelerugen. Sorten ligger i NordGen, og de har den fra Landbohøjskolens kornsamling. Det er uvist, hvor de har den fra, men navnet antyder, at der er tale om en landsort indsamlet nær Tjele. Der er ingen dokumentation for det, men omvendt er der heller ikke noget, der taler imod det.

Midsommer-rug

I de senere år er Bageriet Aurion og andre begyndt at dyrke svedjerug, og flere roser denne rugtype for sin gode smag og bageegenskaber. Svedjerug blev tidligere dyrket på svedjebred i Finland,

Sverige og Norge, men i Danmark har der ikke været praktiseret svedjebrug siden oldtiden. Imidlertid har der i Danmark været praktiseret halvbrak, hvor jorden blev harvet og pløjet flere gange gennem foråret for at bekæmpe ukrudt. Midt på sommeren kunne man så så midsommerrug, som ligesom svedjerug har den egenskab, at den har en kraftig vegetativ vækst efter såning. Det kunne udnyttes til hø eller græsning, og året efter kunne afgrøden høstes til modenhed. I Tyskland kaldes denne rugtype stauderoggen eller waldroggen, så den findes altså ikke kun i Norden. Sandsynligvis vil midsommerrug have egenskaber og en genetisk oprindelse, der minder meget om den svedjerug, der nu er indført i Danmark, men alt andet lige vil historiefortællingen omkring midsommerrug have en mere dansk tilknytning. Der er ingen accessioner med en specifik østjysk oprindelse.

Vårrug

Rug har i de sidste par århundreder primært været dyrket som vinterrug, mens vårrug har været en marginal niche. Dette afspejles af, at der i NordGen kun findes ganske enkelte accessioner af vårrug. En af de få er Vårrug fra Bur, som sandsynligvis er en landsort indsamlet nær Bur ved Holstebro. Sorten er blødstrået og har en meget kraftig vækst.

Hirse

Hirse er en samlebetegnelse for småfrøede kornarter, og for de fleste af nutidens danskere opfattes de nok som ret eksotiske. Imidlertid blev almindelig hirse (*Panicum mileaceum*) dyrket i bronze- og jernalderen, men forsvandt næsten helt muligvis i forbindelse med det gradvist koldere klima, som kom efter middelalderen. Kolbehirse (*Setaria italica*) er ikke fundet med sikkerhed i Danmark, men er arkæologisk fundet i både Sverige og Tyskland, hvorfor det sandsynligvis også har været dyrket i Danmark.

I vore dage er klimaet igen blevet varmere, og der findes nu hirsesorter, som kan dyrkes.

Anskaffelse af såsæd

Mange gamle kornsorter findes i NordGen, hvor alle kan få tilsendt små portioner. NordGens database over kornsorter er tilgængelig på Internettet [SESTO](#).

Det er principielt ulovligt at sælge såsæd, som ikke er certificeret, hvilket ikke kan lade sig gøre med gamle sorter. Foræring af såsæd fortolkes officielt som et salg. Imidlertid er det lovligt, hvis formålet er forsøg eller forædling, og da det altid i en vis udstrækning er en prøvedyrkning at dyrke korn i små mængder af en sort, som man ikke har dyrket før, så kan fortolkes som distribution af korn til forsøg, hvilket vil være lovligt. Også NordGens distribution af korn til andet end forsøg og forædling er principielt ulovligt, så i praksis administreres lovgivningen på nuværende tidspunkt på en måde, som gør en vis dyrkning af gamle kornsorter mulig.

Enkelte steder i Danmark dyrkes der forskellige sorter fra bl.a. NordGen, hvor man kan være heldig at skaffe korn i lidt større mængder, som kan anvendes til såsæd.

Anders Borgen, [Agrologica](#)

Per Grupe, [Mørdrupgård](#)

Bageriet [Aurion](#)

Herregården Hessel

Børge Jensen, Overgaard

Carsten Pedersen, Voldbyvej 98, Sjelle Mark, 8464 Galten

Erling Lykke, Landø 42 5683 Haarby, 63730083

Per Frederiksen, Nykøbing F

Nicolaj Nicolajsen <nicolaj@gyrup.dk> mobil: 29439276